

**SUN’IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANIB NEMIS TILIDA  
KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH**

(ChatGPT, Duolingo, Quizlet kabi vositalarning dars samaradorligiga ta’siri)

**Raxmonov Abdulaziz Botir o‘g‘li**

*Perfect-university nemis tili o‘qituvchisi*

**Annotatsiya**

*Mazkur maqolada nemis tilini o‘qitish jarayonida sun’iy intellekt asosidagi platformalardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilinadi. Xususan, ChatGPT, Duolingo va Quizlet kabi vositalarning talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rni o‘rganiladi. Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalar yordamida tinglab tushunish, gapirish, yozish va o‘qib tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqildi. Shuningdek, ushbu platformalarning motivatsiyani oshirish, individual ta’limni tashkil etish hamda interaktiv muhit yaratishdagi afzalliklari yoritildi. Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt vositalari nemis tili darslarining samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatdi.*

**Kalit so‘zlar:** *sun’iy intellekt, ChatGPT, Duolingo, Quizlet, nemis tili, kommunikativ kompetensiya, raqamli pedagogika, til o‘qitish metodikasi.*

**Kirish**

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni samarali o‘qitish masalasi ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, nemis tiliga bo‘lgan qiziqish xalqaro ta’lim, ilmiy hamkorlik va mehnat migratsiyasi sababli ortib bormoqda. Shu sababli nemis tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyat kasb etmoqda.

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining rivojlanishi ta’lim tizimida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. ChatGPT, Duolingo va Quizlet kabi platformalar xorijiy tillarni o‘qitishda interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni taqdim etmoqda. Ushbu vositalar yordamida talabalar mustaqil ravishda mashq qilish, real kommunikativ vaziyatlarda ishtirok etish hamda til ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — sun’iy intellekt vositalarining nemis tilida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligini tahlil qilishdan iborat.

### **Metodologiya**

Tadqiqot davomida nazariy tahlil, kuzatish, taqqoslash va pedagogik eksperiment metodlaridan foydalanildi. Nazariy tahlil jarayonida xorijiy til ta’limida kommunikativ yondashuv, raqamli pedagogika hamda sun’iy intellekt texnologiyalarining qo’llanilishiga oid ilmiy manbalar o’rganildi. Kuzatish va taqqoslash metodlari orqali talabalarning dars jarayonidagi faolligi, til o’zlashtirish sur’ati hamda interaktiv platformalardan foydalanishdagi ishtiroki tahlil qilindi. Pedagogik eksperiment esa sun’iy intellekt vositalarining amaliy samaradorligini aniqlash maqsadida tashkil etildi. Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta’lim muassasasida nemis tilini o’rganayotgan talabalar tanlab olindi.

Eksperiment ikki bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda darslar an’anaviy metodlar asosida tashkil etildi. Ushbu jarayonda o’qituvchi markazidagi yondashuv, grammatik mashqlar, matn bilan ishlash va og’zaki savol-javob usullaridan foydalanildi. Ikkinchi bosqichda esa ChatGPT, Duolingo va Quizlet platformalari integratsiya qilingan interaktiv darslar o’tkazildi. Talabalar ChatGPT orqali dialog va esse yozish mashqlarini bajardilar, Duolingo yordamida kundalik topshiriqlar asosida lug’at va grammatika ustida ishladilar hamda Quizlet platformasi orqali flashcard va test mashqlarini bajarishdi. Bu jarayon darslarni yanada interaktiv, qiziqarli va talaba markazli shaklda tashkil etishga yordam berdi.

Tadqiqotda jami 40 nafar talaba ishtirok etdi. Talabalarning kommunikativ kompetensiyasi bir necha mezonlar asosida baholandi. Jumladan, ularning lug’at boyligi, og’zaki nutq faolligi, grammatik to’g’rilik darajasi, tinglab tushunish ko’nikmasi hamda yozma nutq sifati tahlil qilindi. Baholash jarayonida og’zaki suhbatlar, yozma topshiriqlar, testlar va kuzatuv natijalaridan foydalanildi. Tadqiqot yakunida eksperimental guruh ko’rsatkichlari nazorat guruhi natijalari bilan taqqoslanib, sun’iy intellekt vositalarining ta’lim samaradorligiga ijobiy ta’siri aniqlandi.

### **Natijalar**

Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt vositalari asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi yuqori ekanligini ko’rsatdi. Tajriba davomida talabalarning nemis tilidagi kommunikativ kompetensiyasi sezilarli darajada rivojlangani kuzatildi. Ayniqsa, interaktiv platformalardan foydalangan guruhlarda talabalar dars jarayonida faolroq ishtirok etdilar, mustaqil ishlashga ko’proq intildilar hamda nemis tilida erkin fikr bildirishga harakat qildilar. Shuningdek, raqamli vositalardan foydalanish darslarning qiziqarli va zamonaviy shaklda tashkil etilishiga yordam berdi. Natijada talabalar orasida til o’rganishga nisbatan ijobiy motivatsiya kuchaydi.

ChatGPT platformasining ta’siri

ChatGPT platformasi talabalar bilan real suhbat muhitini yaratish imkonini berdi. Talabalar nemis tilida savol-javob qilish, dialog tuzish va erkin fikr bildirish orqali og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirdilar. Bundan tashqari, platforma grammatik xatolarni izohlash, gaplarni qayta tuzish hamda individual tavsiyalar berishda samarali vosita sifatida xizmat qildi. Ayniqsa, talabalar ChatGPT bilan ishlash jarayonida xato qilishdan qo‘rqmasdan erkin muloqot qilish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Bu esa ularning kommunikativ faolligini oshirdi va nemis tilida mustaqil fikrlash ko‘nikmasini shakllantirdi.

Talabalar ayniqsa dialog yaratish, esse yozish, rolli o‘yinlar va kundalik muloqot mashqlarida yuqori natijalarni ko‘rsatdilar. Masalan, kundalik hayotga oid mavzularda sun‘iy suhbatdosh bilan olib borilgan muloqotlar talaffuz, grammatik to‘g‘rilik va lug‘at boyligini rivojlantirishga yordam berdi. Esse yozish jarayonida esa ChatGPT talabalarga matn tuzilishini yaxshilash, yangi iboralarni qo‘llash va grammatik xatolarni kamaytirishda amaliy yordam ko‘rsatdi.

#### Duolingo platformasining samaradorligi

Duolingo platformasi o‘yin elementlariga asoslanganligi sababli talabalar motivatsiyasini oshirishda muhim rol o‘ynadi. Platformadagi kundalik topshiriqlar, reyting tizimi, ball va mukofotlar talabalarni muntazam ravishda mashq qilishga undadi. Ayniqsa, qisqa va qiziqarli mashqlar talabalarni zeriktirmasdan yangi mavzularni o‘zlashtirish imkonini berdi. Tadqiqot davomida talabalar Duolingo orqali yangi lug‘at birliklarini tezroq eslab qolganliklari va grammatik konstruktsiyalarni amaliy vaziyatlarda qo‘llashga muvaffaq bo‘lganliklari kuzatildi.

Shuningdek, platformaning mobil shaklda ishlashi talabalar uchun istalgan joy va vaqtda ta‘lim olish imkoniyatini yaratdi. Bu esa darsdan tashqari mustaqil ta‘lim samaradorligini oshirdi. Natijada talabalar muntazam mashq qilish odatini shakllantirdilar va tilni o‘rganishga nisbatan mas‘uliyat hissi kuchaydi.

#### Quizlet platformasining afzalliklari

Quizlet platformasi lug‘at boyligini rivojlantirish va terminlarni mustahkamlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qildi. Talabalar flashcard, test, matching va audio mashqlar orqali yangi so‘zlarni tezroq o‘zlashtirdilar. Ayniqsa, vizual va audio materiallarning birgalikda qo‘llanilishi eslab qolish samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Tadqiqot davomida talabalar nemis tilidagi yangi lug‘at birliklarini an‘anaviy yodlash usullariga qaraganda tezroq o‘zlashtirgani aniqlandi.

Bundan tashqari, Quizlet talabalarga mustaqil ravishda o‘z lug‘at bazalarini yaratish imkonini berdi. Bu esa individual ta‘limni rivojlantirishga yordam berdi. Platforma orqali talabalar dars mavzulariga mos maxsus kartochkalar tayyorlab, ularni qayta-qayta takrorlash orqali bilimlarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ldilar.

Tadqiqot yakunida eksperimental guruh talabarlari nazorat guruhiga nisbatan yuqoriroq natijalarni qayd etdilar. Ularning kommunikativ faolligi, so‘z boyligi, tinglab tushunish va mustaqil ishlash ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlandi. Shu bilan birga, talabalar orasida nemis tilini o‘rganishga nisbatan qiziqish va ichki motivatsiya kuchaygani kuzatildi.

### **Muhokama**

Sun‘iy intellekt vositalari xorijiy til ta‘limida kommunikativ yondashuvni yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. An‘anaviy darslarda vaqt va individual yondashuv imkoniyatlari ma‘lum darajada cheklangan bo‘lsa, SI platformalari har bir talabaning til darajasi, qiziqishi va ehtiyojiga mos topshiriqlarni taklif etadi. Bu esa ta‘lim jarayonini differensiallashtirish hamda talabalarning faol ishtirokini ta‘minlash imkonini beradi. Ayniqsa, nemis tilini o‘rganishda muntazam mashq va doimiy muloqot muhim hisoblanganligi sababli, sun‘iy intellekt vositalari talabalar uchun qo‘shimcha amaliy muhit yaratadi.

ChatGPTning asosiy afzalligi uning sun‘iy suhbatdosh sifatida faoliyat yuritishida namoyon bo‘ladi. Talabalar platforma orqali grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzish, savol-javob qilish, kundalik vaziyatlarga oid dialoglar yaratish va yozma nutqni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Eng muhimi, talabalar real auditoriyada uchraydigan psixologik bosim yoki xato qilish qo‘rqusiz erkin muloqot qilishlari mumkin. Bu esa ularning kommunikativ faolligini oshirishga xizmat qiladi. Duolingo va Quizlet platformalari esa gamifikatsiya elementlari — ball, reyting, badge va qisqa interaktiv mashqlar orqali dars jarayonini qiziqarli va motivatsion shaklga keltiradi. Natijada talabalar til o‘rganishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradilar va muntazam mashq qilishga odatlanadilar.

Shu bilan birga, sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, internetga bog‘liqlik, ayrim hollarda noto‘g‘ri yoki kontekstga mos kelmaydigan avtomatik javoblarning yuzaga kelishi, shuningdek, talabalar tomonidan platformalarga ortiqcha suyanish holatlari kuzatilishi mumkin. Bundan tashqari, texnologiyalardan noto‘g‘ri foydalanish talabalarni tayyor javoblarga o‘rganib qolishiga sabab bo‘lish ehtimoli ham mavjud. Shu sababli o‘qituvchi nazorati, metodik rahbarlik va topshiriqlarni to‘g‘ri tanlash muhim omil bo‘lib qoladi. Umuman olganda, sun‘iy intellekt vositalari o‘qituvchini almashtiruvchi emas, balki uning pedagogik faoliyatini samarali qo‘llab-quvvatlovchi innovatsion vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

### **Xulosa**

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ChatGPT, Duolingo va Quizlet kabi sun‘iy intellekt vositalari nemis tilida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu platformalar talabalar motivatsiyasini oshirish, interaktiv ta‘lim muhitini yaratish hamda individual yondashuvni ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ChatGPT yordamida talabalar erkin muloqot qilish, dialoglar tuzish va yozma nutq

ustida ishlash imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Duolingo va Quizlet esa gamifikatsiya hamda vizual materiallar orqali lug‘at boyligini oshirish va til materiallarini mustahkamlashga xizmat qildi.

Shuningdek, sun‘iy intellekt vositalari talabalarning mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi. Tadqiqot davomida talabalar darsdan tashqari vaqtlarda ham mobil ilovalar orqali muntazam mashq qilish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Bu esa ularning tinglab tushunish, gapirish, yozish va o‘qish ko‘nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, SI texnologiyalaridan foydalanilgan guruhlarda kommunikativ faollik va til o‘zlashtirish darajasi an‘anaviy usullarga nisbatan yuqoriroq bo‘ldi.

Biroq sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanishda o‘qituvchining nazorati va metodik yondashuvi muhim omil bo‘lib qoladi. Shunga qaramay, kelgusida sun‘iy intellekt texnologiyalarini nemis tili darslariga yanada chuqur integratsiya qilish xorijiy til ta‘limining sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy raqamli pedagogikaning rivojlanishida muhim qadam hisoblanadi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Hymes D. On Communicative Competence. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
2. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
3. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford: Pergamon Press, 1982.
4. Godwin-Jones R. “Emerging Technologies: Artificial Intelligence and Language Learning.” *Language Learning & Technology*, 2021, Vol. 25(3), pp. 5–14.